

**Program prac konserwatorskich dla pięciu oryginalnych rzeźb z wystawy stałej
w Wielkiej Hali Dworu Artusa w Gdańsku.**

1. Konserwacja pięciu rzeźb z Wielkiej Hali Dworu Artusa.

Zakres zadania: konserwacja pięciu rzeźb figuralnych eksponowanych na wystawie stałej w Wielkiej Hali Dworu Artusa w Gdańsku.

2. Cele i założenia planowanych prac konserwatorskich:

Celem prac konserwatorskich jest powstrzymanie procesów degradacji zabytków i zachowanie walorów historycznych oraz przywrócenie im pełni walorów estetycznych i technicznych.

- 1) figura Św. Krzysztofa nr inw. MHMG/DA/18, autor: Mistrz Paweł data powst. 1542 r. konserwacja zachowawcza wraz z konserwacją i przywróceniem elementu rzeźby (metalowego krzyża), odnalezionego w magazynach muzealnych.
- 2) konsola w formie Maszkarona, stanowiąca podstawę pod rzeźbę św. Krzysztofa, nr inw. MHMG/DA/19, autor: Mistrz Paweł, data powstania: 1546 r. wraz z konserwacją i przywróceniem elementu rzeźby (tarczy z datą), odnalezionego w magazynach muzealnych.
- 3) figura króla Kazimierza Jagiellończyka nr inw. MHMG/DA/117, warsztat gdański, czas powstania ok. 1550 r.; konserwacja zachowawcza z rekonstrukcją warstwy srebrzeń na zbroi - przywrócenie brakującego istotnego elementu plastycznego, który nie został przywrócony w poprzedniej, powojennej konserwacji.
- 4) figura Madonny, nr inw. MHMG/DA/15, autor nieznany, czas powstania XVIII w.
- 5) konsola pod figurę Madonny nr inw. MHMG/DA/240; autor nieznany, czas powstania XVIII w., konserwacja w celu scalenia jej z rzeźbą. Zanim w składnicy konserwatorskiej odnalazła się oryginalna konsola, na podstawie fotografii archiwalnych została zrekonstruowana jej replika na której posadowiono oryginalną rzeźbę Madonny. Obecnie uznano za konieczne scalenie oryginalnej rzeźby z jej oryginalną podstawą w związku z czym konieczne jest poddanie konserwacji również tego elementu.

3. Szczegółowy opis obiektów.

1) Figura Św. Krzysztofa

Nr inw. MHMG/DA/18, autor: Mistrz Paweł, czas powstania 1542 r.

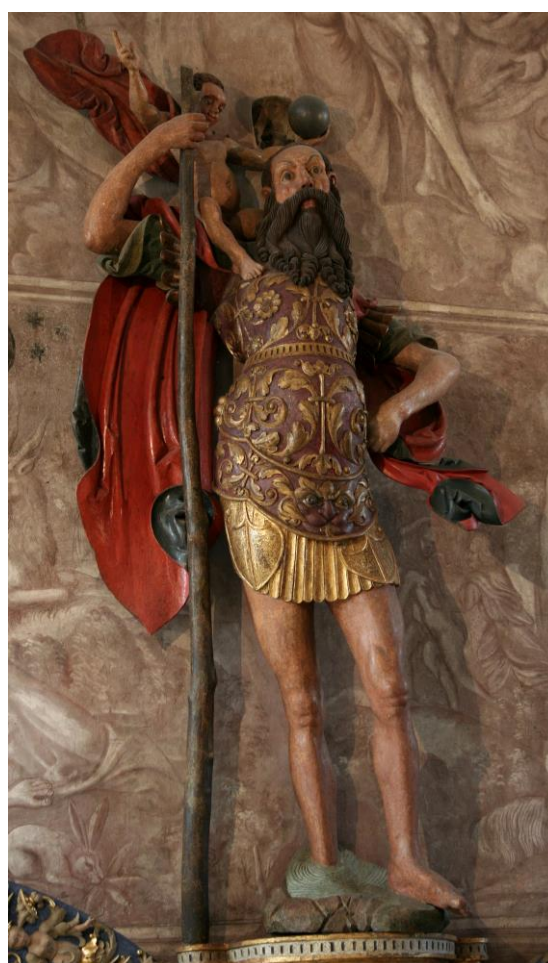
Wymiary wys.: 325 cm, inne: podstawa: 75 cm x 46 cm.,

Technika drewno lipowe, rzeźbienie, polichromie, złocenia, srebrzenia, laserunki.

Opis ikonograficzny i kolorystyczny: figura świętego przedstawionego jako muskularnego mężczyzny z Dzieciątkiem siedzącym na jego prawym barku. Prawa ręka uniesiona, wsparta o długi kostur opleciony wicią roślinną. Lewa ręka podparta pod bok. Ubrany w krótką tunikę złotą, koszulę zieloną o zwiniętych rękawach i zbroję brudną z taszkami złotymi, pokryta złotym ornamentem roślinnym. Na plecy zarzucony płaszcz czerwony, ze spodem ciemnobłękitnym, w formie dynamicznie udrapowanej (rozwichrzonej) draperii. Głowa odkryta, przechylona na prawe ramię, twarz z obfitym zarostem sięgającym piersi. Nogi nagie, w kolorze cielistym, prawa zanurzona w wodzie, lewa wysunięta wsparta na skalistym gruncie, tworzącym podstawę. Dzieciątko nagie o karnacji różowej z rozpostartymi rączkami z symbolem Ziemi (kulą błękitną) w lewej dłoni. Na plecach szata czerwona "odrzucona" w górę.

Zapisy z karty obiektu z lat 1982 - 1997 P.P. PKZ o/Gdańsk dokumentują przeprowadzone konserwacje: oczyszczenie wstępne, po dokonaniu odkrywek - usunięcie nieautentycznych warstw polichromii, uzupełnienie ubytków drewna, dezynfekcję, impregnację, podklejenie łuszczących się warstw polichromii, kitowanie i punktowanie ubytków. Zabezpieczenie całości warstwą werniksu. Po konserwacji stan dobry.

Opis stanu zachowania: ogólne zabrudzenie rzeźby – z racji jej wysokości oraz miejsca eksponowania dostęp do niej jest utrudniony w związku z czym wyższe partie rzeźby były z reguły pomijane podczas odkurzania, na powierzchni rzeźby występują bardzo liczne złuszczenia i odspojenia warstwy polichromii oraz polichromii wraz zaprawą, występują licznie zmienione kolorystycznie retusze widoczne szczególnie w partiach karnacji.

2) Konsola w formie Maszkarona stanowiąca podstawę pod figurę św. Krzysztofa

Nr inw. MHMG/DA/19, autor: Mistrz Paweł, data powstania: 1546

Wymiary: wys.: 46 cm, szer.: 59,5 cm, głęb.: 50 cm,

Opis ikonograficzny i kolorystyczny: konsola - maszkaron w kształcie stylizowanej głowy lwa w kolorze brunatnym o złotych oczach, z rogami zwiniętymi ślimacznikowo. Wokół głowy złocista grzywa o formie liścia akantu. W zębach trzyma dwie barwne girlandy owocowo-liściaste ze śladami złota i srebra. Pozostałe partie wypełnia faliście układająca się sierść w kolorze

złocistym. W części górnej konsola ścięta płasko stanowi podstawę dla figury św. Krzysztofa. Całość ujęta taśmą rollwerkową, która dołem zwinięta w rulon, w częściach bocznych tworzy uchwyty wsparte brodatymi główkami mężczyzn. Taśma w kolorze biało-złotym.

Dotychczasowe konserwacje: 1977-1982 oczyszczenie wstępne, po dokonaniu odkrywek - usunięcie nieautentycznych warstw polichromii, uzupełnienie ubytków drewna, impregnacja, dezynfekcja, podklejanie łuszczących się warstw polichromii, kitowanie i punktowanie ubytków. Zabezpieczenie całości warstwą werniksu.

Opis stanu zachowania: ogólne zabrudzenie rzeźby – z racji jej wysokości dostęp do niej jest utrudniony w związku z czym wyższe partie rzeźby były pomijane podczas odkurzenia, na powierzchni rzeźby występują bardzo liczne złuszczenia i odspojenia warstwy polichromii oraz polichromii wraz zaprawą, występują licznie zmienione kolorystycznie retusze widoczne szczególnie w partiach karnacji.

3) Rzeźba Kazimierza Jagiellończyka - nr inw. MHMG/DA/117, autor: warsztat gdański, czas powstania ok.1550 r.

Technika: drewno, polichromowane, srebrzenie i złocenie, wym. wys.: 210 cm. x ok. 50 cm

Opis ikonograficzny i kolorystyczny: pełnoplastyczna rzeźba przedstawia mężczyznę w pełnej zbroi z berłem i w koronie. Stoi w lekkim kontrapoście. Lewa noga prosta, obciążona, prawa lekko cofnięta do tyłu i zgięta w kolanie. Korpus rzeźby lekko wygięty w tył, tworzy kształt łuku. Prawa ręka ugięta w łokciu i odsunięta nieznacznie od tułowia. Dłoń wygląda tak jakby trzymała tarczę. Lewa ręka ugięta w łokciu, oparta jest o klatkę piersiową i dzierży berło. Głowa obrócona lekko w prawą stronę. Twarz okalają wąsy oraz długa broda, na głowie nasadzono jest otwarta korona. Odzienie rzeźby stanowi pełna paradna zbroja ze złożonymi nakolannikami, nałokietnikami oraz naramiennikami. Elementem dekoracyjnym stroju monarchy są delikatne złoczone ornamenty pojawiające się w linii krawędzi zbroi oraz na łydkach i ramionach postaci. Kolorystyka utrzymana jest w tonacji biało - złotej.

Opis stanu zachowania z dnia 30.08.2023 r. - stan dobry. Na całej powierzchni rzeźby siatka spękań. Na lewym udzie ubytek polichromii wraz z zaprawą. Na koronie - na lilijkach drobne ubytki złocenia sięgające do zaprawy. Zbroja z nie zrekonstruowanym srebrzeniem.

Stan obecny rzeźby

Fragment obrazu J. C. Schultza przedstawiającego wnętrze Dworu Artusa – przybliżenie wizerunku figury króla w zbroi w kolorystyce srebrzystego metalu.

4) **Figura Madonny** nr inw. MHMG/DA/15, autor nieznany, czas powstania XVIII w.

Technika: drewno, polichromowane, metaloplastyka. Wymiary: wys.: 198 cm, szer.: 75 cm, głęb.: 52 cm.

Opis ikonograficzny i kolorystyczny: pełnoplastyczna figura Madonny z Dzieciątkiem, przyścienna (od tyłu płasko ścięta i wyłobiona) przedstawiona frontalnie. Na prawej ręce trzyma Dzieciątko ze złotą kulą w rączce. Głowę skierowana ku Dzieciątku, włosy brązowe, długie, z tyłu zaczesane w fantazyjny węzeł opadający na kark. Szaty bogato udrapowane, "rozwichrzone" z których spodnia jest czerwona, wierzchnia błękitna, podpięta w talii i spięta pod szyją guzem w formie rozetki. Stopy białe lekko rozstawione.

Stan zachowania: figura po kilku konserwacjach w 1962 r. (zapis w karcie stan drewna dobry, utracone detale: kończyny dzieciątka, ręce Madonny leżą obok. Konieczne scalenie). 1972 - oprócz punktów wymienionych w 1962 r. - odtrącona głowa Madonny i dzieciątka, silne pęknięcia całej rzeźby. Kolejna konserwacja 06.08.1992 r. po konserwacji stan dobry.

Obecnie figura w stanie dobrym, wymaga scalenia z oryginalną konsolą odnaniezoną w składnicy konserwatorskiej, wykonania ewentualnych uzupełnień drobnych ubytków polichromii wraz z zaprawą oraz dokonania korekty zmienionych retuszy.

5) **Konsola pod figurę Madonny** nr inw. MHMG/DA/240;

Wym. wys.: 45 cm, szer.: 70 cm, głęb.: 40 cm; technika drewno, monochromia temperowa w odcieniu brązu.

Konsola odnaleziona w 2005 r. w składnicy konserwatorskiej WUOZ i od tego czasu oczekuje na konserwację, dotychczas wykonano jedynie badania odkrywkowe, które nie wykazały istnienia innych warstw pod brązową monochromią.

4. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń zespołu obiektów.

Obiekty były poddawane zabiegom konserwatorskim w latach od 1962 do 1997r. w celu umieszczenia ich w miejscu dla których powstały i od tego momentu były eksponowane z przerwą na czas wojny. Od tego czasu były jedynie dokonywane co kilka lat odkurzenia wszystkich elementów wyposażenia wielkiej hali Dworu Artusa i niewielkie prace estetyzujące. W wielu miejscach na obiekcie występują:

- 1) Ubytki warstwy zaprawy wraz z warstwą malarską oraz złoceniami, srebrzeniami i laserunkami,
- 2) Miejscowe osłabienia adhezji między warstwą zaprawy wraz z polichromią do podłoża, miejscowe spękania i odspojenia i ubytki
- 3) Lokalnie miejscowe przetarcia warstwy malarskiej do warstwy zaprawy, natomiast w partiach złocień bardzo mocno widoczne są miejsca wykonywanych uzupełnień złotem płatkowym wymagające korekty w celu złagodzenia granic wykonanych uzupełnień.
- 4) Spękania warstwy zaprawy w miejscach połączeń elementów lub naturalnych spękań drewna widoczne są szczeliny ujawniające się dodatkowo poprzez spękania jakie powstały na powierzchni rzeźb
- 5) Przebarwienia warstw polichromii w postaci nieuzasadnionych zaplamień, przebarwień. W większości są to retusze, które zmieniły się pod wpływem upływu czasu oraz działania światła.

5. Proponowane prace konserwatorskie:

5.1. Program prac wspólny dla wszystkich elementów zespołu rzeźb:

Ponowna konserwacja rzeźb, które od czasu powojennej konserwacji nie były poddawane takim zabiegom z racji ich trudnej dostępności oraz innych ważniejszych potrzeb, które były realizowane w tym wnętrzu w celu przywrócenia kompletnego wystroju.

Prace w zakresie:

- 1) podklejenie i zabezpieczenie wszystkich newralgicznych miejsc odspojień polichromii grożących utratą oryginału
- 2) demontaż rzeźb,
- 3) dokumentacja fotograficzna stanu zachowania
- 4) konsolidacja warstw malarskich i złocień
- 5) odkurzenie i oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych
- 6) uzupełnienie ubytków zaprawy
- 7) retusze ubytków warstw polichromii oraz ewentualnych złocień i srebrzeń, przy czym w przypadku rzeźby króla Kazimierza Jagiellończyka zakłada się rekonstrukcję całej brakującej warstwy srebrzenia na zbroi ale realizowane poprzez punktowanie srebrem w proszku, w

miejscach ubytków i przetarć warstwy pozłoty punktowanie złotem w proszku figury Św. Krzysztofa oraz maszkarona.

- 8) retusze warstw wierzchnich, tj. werniksów, laserunków,
- 9) zabezpieczenie powierzchni przed czynnikami zewnętrznymi – woskowanie, warstwy buforowe.

5.2. Wnioski i założenia konserwatorskie.

Planuje się wykonanie konserwacji tzw. „zachowawczej”, uwzględniającej dotychczasowe historyczne i współczesne działania jakie były przeprowadzane przy tym obiekcie, przeprowadzenie prac konserwatorskich tylko w niezbędnym zakresie tj. :

- 1) wykonanie dokumentacji fotograficznej aktualnego stanu zachowania,
- 2) wykonanie napraw i uzupełnień ewentualnych uszkodzeń i ubytków drewna, oraz ewentualne rekonstrukcje ubytków elementów snycerskich
- 3) konsolidacja czyli wzmocnienie warstw malarskich i złocień wraz z zaprawami
- 4) wzmocnienie adhezji do podłoża konstrukcyjnego, oraz kohezji poszczególnych warstw między sobą,
- 5) oczyszczenie warstw malarskich i złocień,
- 6) uzupełnienie ubytków warstw malarskich, złocień i srebrzeń wraz z zaprawami oraz ewentualnych laserunków,
- 7) korekta retuszy zmienionych kolorystycznie,
- 8) korekta dawnych uzupełnień złocień i srebrzeń,
- 9) zabezpieczenie powierzchni przed czynnikami niszczącymi,
- 10) opracowanie dokumentacji konserwatorskiej

5.3. Szczegółowy program prac konserwatorskich

- 1) Demontaż rzeźb i transport do pracowni konserwatorskiej
- 2) Lokalna pre-konsolidacja – wstępne wzmocnienie i zabezpieczenie warstwy zaprawy, polichromii oraz złocień i srebrzeń wraz z laserunkami w miejscach w miejscach odpajania się warstw polichromii. Miejscowe podklejenie i zabezpieczenie polichromii w obszarach występowania uniesionych daszkowato łusek polichromii wraz z zaprawą. Kleje glutynowe lub syntetyczne odpowiednie do drewna zabytkowego takie jak aquazol, klucel, bibułka japońska.
- 3) Oczyszczenie powierzchni z zabrudzeń powierzchniowych. Delikatne środki powierzchniowo czynne – benzyna lakowa, Condrat 2000 w odpowiednim stężeniu lub mieszaniny środków.n
- 4) Naprawy drobnych ubytków drewna oraz ewentualne rekonstrukcje ubytków elementów snycerskich. Żywice Araldite SV 427 lub Balsite.
- 5) Docelowa konsolidacja warstwy zaprawy z podłożem wraz z polichromiami oraz ewentualna konsolidacja polichromii z zaprawą. Kleje glutynowe – króliczy, karuk lub syntetyczne odpowiednie do drewna zabytkowego takie jak aquazol, klucel.
- 6) Usunięcie pociemniałych, zmienionych werniksów, przemaalowań i warstw wtórnych znajdujących się na oryginalnych warstwach malarskich lub pociemniałych retuszy. Mechanicznie oraz za pomocą mieszanek lub past rozpuszczalnikowych, po wykonaniu prób i doborze najlepszej metody.

- 7) Rekonstrukcja ubytków partii zaprawy – założenie kitów: kity kredowo-klejowe z plastyfikatorami.
- 8) Retusze ubytków polichromii, złocień, srebrzeń oraz laserunków: farby wodne firmy Szał, Maimeri gwasze Studio lub gwaszami firm: Roman Szał Art lub Schmincke. Rekonstrukcje i retusze złocień i srebrzeń zgodnie z techniką oryginału złocenia i srebrzenia: pulment oraz złotem/ srebrem w proszku na kleik skórnypulment. Rekonstrukcje laserunków farby olejno – żywiczne Maimeri Restauro lub Vernice firmy Di Volo. Punktowanie ubytków warstw barwnych zostanie wykonane kreską dostosowaną do charakteru zniszczeń, scalając partie ubytków w obrębie zachowanych warstw oryginalnych polichromii.
- 9) Opracowanie powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej.
- 10) Montaż rzeźb z powrotem na miejscu stałego eksponowania w Wielkiej Hali Dworu Artusa.

**Opracowała: starsza konserwatorka Joanna Harasim-Grym,
pracownia konserwacji muzealiów Muzeum Gdańska**